

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 338.48

Роман ЛОЗИНСЬКИЙ, Юрій ЗІНЬКО

ВПЛИВ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ СПІЛКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ)

Проаналізовано роль недержавної організації “Спілка сприяння розвитку сільського туризму в Україні” у розвитку в країні сільського туризму. Охарактеризовано головні напрямки діяльності організації: промоція сільського туризму; підтримка організаторів сільського туризму в регіонах України; співпраця з органами державної влади в питанні розвитку сільського туризму; міжнародна співпраця у сфері сільського туризму.

Ключові слова: туристична індустрія, сільський туризм, агротуризм, агрооселя, категоризація, промоція.

Україна має давню традицію розвитку різноманітних форм і видів сільського туризму. Зокрема, в Галичині відпочинок у сільській місцевості, в садибах місцевих господарів, набув популярності у середовищі інтелігенції ще наприкінці XIX ст. Такий відпочинок навіть отримав окрему назву – “літницько” [3]. У період входження українських земель до складу Радянського Союзу сільський туризм занепав, й почав відроджуватися лише з середини 90-х років минулого сторіччя, вже у незалежній Україні. Темпи розвитку цього виду туризму пришвидшилися на початку XXI ст., в процесі поступового поліпшення економічної ситуації в державі.

На сьогодні сільський туризм більше чи менше розвинений майже у всіх регіонах України. Садиби сільського туризму успішно діють у 22 з 24 областей, а також в АР Крим. Однак головними територіями розвитку цього виду туризму є все-таки традиційні туристичні регіони, зокрема Західна Україна (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Волинська, Тернопільська та Хмельницька області), де розташовано близько 60 % активно функціонуючих агроосель в Україні [2]. Розвитку сільського туризму на заході України сприяють різноманітність природних ландшафтів, відносно низький рівень урбанізації території, збережена традиційна сільська культура, сприятлива екологічна ситуація тощо.

Сільський туризм в Україні відноситься до пріоритетних видів туризму, розвитку яких держава має сприяти найбільше. Пріоритетність розвитку в державі сільського туризму відображено в Законі України “Про туризм” (головному законодавчому документі у сфері туристичної діяльності), а також в деяких інших законах і нормативних документах. Зокрема, у Законі України “Про туризм”, в ст. 6 (“Основні способи та цілі державного регу-

лювання в галузі туризму. Основні пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму”) серед головних цілей державного регулювання в галузі туризму названо “розвиток в’їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму” [8].

В Україні у науковій і навчальній літературі поняття “сільський туризм” має вузьке і широке трактування. У вузькому трактуванні під поняттям “сільський туризм” найчастіше розуміють вид туризму, що має такі типологічні ознаки: здійснюється у сільській місцевості (на сільських територіях); туристи мешкають у т. зв. агрооселях; відпочинок туристів пов’язаний з використанням ресурсів сільської місцевості (природні ландшафти, місцеві історико-культурні пам’ятки, етнографічна самобутність населення тощо).

Терміном “агрооселя” (“агросадиба”) зазвичай позначають житлове приміщення, що знаходиться в сільській місцевості, має до п’яти кімнат, пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальної сфері села [10].

Ще вужчим вважається поняття “агротуризм”. Цей вид туризму, крім зазначених вище трьох ознак, передбачає використання з метою рекреації сільського (фермерського) господарства та активне залучення туриста до традиційних у сільській місцевості форм господарювання (праця у полі, догляд за домашніми тваринами тощо).

У широкому трактуванні сільський туризм включає не лише відпочинок у сільській місцевості, але й різні форми відпочинку в національних парках та інших природоохоронних територіях, у малих містах, приміських дачних зонах і деяких інших місцевостях. У такому

розумінні сільський туризм фактично включає і т. зв. екологічний туризм. Дуже часто також використовують поняття “сільський зелений туризм”. Воно підкреслює екологічну спрямованість відпочинку в сільській місцевості й найчастіше виступає як синонім поняття “сільський туризм”.

Сільський туризм в Україні відноситься до видів туризму, в розвитку яких особливо значною є роль неурядових організацій. Пов’язано це передусім із його технологічними, організаційними та маркетинговими особливостями. Найвідомішою неурядовою організацією, що об’єднує організаторів сільського туризму є Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (далі – Спілка). Організацію було зареєстровано ще в 1996 р. і з цього часу вона здійснює активну діяльність із розвитку та популяризації сільського туризму в державі. В Автономній Республіці Крим з 2006 р. діє Кримська асоціація сільського туризму метою якої є сприяння розвитку сільського зеленого туризму на Кримському півострові.

У статуті Спілки зазначено, що її головними завданнями є “популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини та навколишнього середовища” [12]. Головними формами роботи Спілки є проведення конференцій, виставок, фестивалів, круглих столів, тренінгів в регіонах України, видання журналу, посібників із сільського туризму та іншої рекламної-інформаційної продукції. На сьогодні осередки, відділення та регіональні представники Спілки є в 19 областях України.

Діяльність Спілки передусім зосереджена за такими напрямками:

– *промоція сільського туризму в Україні*: організація щорічної спеціалізованої виставки організаторів сільського туризму; видання спеціалізованого журналу “Туризм сільський зелений”; підтримка спеціалізованої Інтернет-сторінки; видання каталогів, буклетів тощо;

– *підтримка організаторів сільського туризму в регіонах України, в т. ч., сприяння підвищенню якості їх послуг*: проведення навчання, семінарів, тренінгів для організаторів сільського туризму в Україні; добровільна категоризація садиб, які призначені для проживання туристів на сільських територіях (агросель); добровільне екологічне маркування сільських садиб;

– *співпраця з органами державної влади в Україні*: підтримка (лобіювання) в органах

державної влади проектів, що пов’язані з розвитком сільського туризму; участь у розробці проектів нормативних актів з питань розвитку сільського туризму;

– *міжнародна співпраця у сфері сільського туризму*: членство в міжнародних організаціях розвитку сільського туризму; участь у роботі міжнародних виставок, форумів і конференцій; реалізація міжнародних проектів, що пов’язані з розвитком сільського туризму.

Промоція сільського туризму в Україні.

За час своєї діяльності Спілкою видано чимало путівників і каталогів із сільського туризму: “Село – мов писанка” (каталог сільських садиб 14 областей України та АР Крим), “З Придніпров’я до Тавриди” (видання про можливості сільського відпочинку вздовж траси з Києва до Криму), “Зимове село запрошує” (можливості відпочинку у зимовому селі, місця катання на лижах, зустрічей новорічних, різдвяних та інших зимових свят), “Золоте намисто Чернігівщини”, “Українське село запрошує”, “Відпочинок в українському селі” й ін.

З 2003 р. Спілка була ініціатором й організатором щорічної всеукраїнської виставки-ярмарку “Українське село запрошує”. У 2003-2009 рр. виставку проводили на території Музею народної архітектури та побуту України у с. Пирогів (південна околиця Києва). З 2010 р. виставка відбувається наприкінці травня на території Національного комплексу “Експоцентр України” в Києві. Тепер це виставка-фестиваль “ЕКО-ВІДПОЧИНОК”.

Під час виставки традиційно Спілка організовує такі презентації: місць розміщення та програм відпочинку у селах України; маршрутів сільського туризму та інших видів відпочинку та розваг у селах; фестивалів і виставок-ярмарків; виробів майстрів народних промислів, місцевої кухні, традицій, самобутніх фольклорних колективів, обладнання й інвентарю для відпочинку у селі; друкованих видань, що пов’язані з сільським туризмом.

З 1997 р. Спілка видає журнал “Туризм сільський зелений”. Він виходить раз на квартал і знайомить з сільським туризмом різних регіонів України, досвідом інших країн в розвитку сільського туризму, надає поради та консультації для тих, хто планує займатися сільським туризмом. Для туристів вміщують інформацію про можливості відпочинку у селі, про сільські агросадиби та їхні послуги.

Спілка підтримує спеціалізовану трьохмовну (українська, російська, англійська) інтернет-сторінку “Сільський зелений туризм”. На

ній можна ознайомитися з каталогом сільських садиб в Україні, передбачено також можливість резервування послуг. На сторінці розміщено також інформацію про Спілку, її обласні відділення, найважливіші проекти, законодавчу базу розвитку сільського туризму в Україні, вимоги до агроосель, передбачені добровільною категоризацією “Українська гостинна садиба” та екологічним маркуванням “Зелена садиба”, міжнародний досвід сільського туризму тощо.

Підтримка організаторів сільського туризму в регіонах України. З часу заснування Спілка щорічно проводить навчання, семінари і тренінги для організаторів сільського туризму. Ці заходи відбуваються у різних областях України, здебільшого на базі діючих закладів сільського туризму. Керівники Спілки є авторами численних посібників із організації сільського туризму, мають свідоцтва експертів-дорадників з питань розвитку сільських територій, маркетингу та сільського туризму. З 2009 р. за сприяння Спілки в Національному університеті біоресурсів і природокористування України почала діяти Школа сільського зеленого туризму. З 2011 р. в цьому ж закладі започатковано магістерську програму “Сільський зелений туризм” в межах спеціальності “Менеджмент організацій і адміністрування” [11]. З часу заснування Спілка здійснює роботу з підвищення стандартів прийому туристів сільськими господарями. З цією метою нею запроваджено екологічне маркування сільських помешкань “Зелена садиба” та категоризацію у сфері сільського зеленого туризму “Українська гостинна садиба”.

Програму добровільної категоризації сільських садиб “Українська гостинна садиба” введено з 2008 р. Її метою передусім є розвиток різних форм поселення туристів у сільських садибах, підвищення якості їх комплексного обслуговування, зокрема, послуг розміщення. Категоризація поширюється на індивідуальні та колективні засоби розміщення не готельного типу, які призначені для проживання туристів на сільських територіях. Цю категоризацію можуть пройти лише сільські садиби, які є членами Спілки.

Сільським садибам можуть присвоїти чотири категорії, які позначаються відповідним знаком “Українська гостинна садиба”, який включає композицію із словосполученням українською – “українська гостинна садиба”, англійською – “ukrainian guest house” та графічного символу, на якому зображена

українська хатинка. Під хатинкою розміщені одна, дві або три квітки. Базова (найнижча) категорія засобів розміщення позначається без квітки, перша – однією квіткою, друга – двома, третя – трьома. Знак надається на термін три роки, що засвідчується відповідним сертифікатом. Цей знак можна використовувати як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби. Сільський господар, що є його власником, отримує право повідомляти про відповідну якість житлових умов і рівень послуг у засобах реклами й інформації, встановлювати плату, відповідно до його категорії тощо [9].

Категоризаційні вимоги встановлено відповідно до законодавства України, а також з врахуванням аналогічних стандартів інших держав, зокрема, країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES. Перелік вимог до сільських садиб є доволі великим, зокрема, для найвищої категорії він включає понад 100 позицій. Вимоги поділено на 11 груп: садиба і благоустрій території; приміщення загального користування (громадські приміщення); загальне технічне обладнання; вимоги до житлового фонду; технічна оснащеність кімнат; оснащеність кімнат меблями та інвентарем; санітарне обладнання; приміщення для надання послуг харчування і додаткові приміщення для надання послуг; послуги; вимоги до персоналу та його підготовленості; вимоги до охорони навколишнього середовища [9].

Систему добровільного екологічного маркування засобів розміщення у сільській місцевості “Зелена садиба” Спілка запровадила з 2004 р. Метою маркування є стимулювання власників сільських садиб до екологічно сприятливого способу ведення господарства. Знак “Зелена садиба” надається сільським садибам, які відповідають встановленим Спілкою нормативам екологічної якості послуг і продукції. Знак має три рівні якості, від першого (найнижчого) до третього (найвищого), він надається на термін два роки, що підтверджується сертифікатом. Усього екологічних нормативів є близько 80, їх поділено на 12 груп, в яких відображено: довкілля садиби, його екологічна чистота та привабливість; садибу, її екологічний стан; кімнати, екологічність їх обладнання і оформлення; продукти, їх екологічна чистота; раціональне використання водних ресурсів; раціональне використання електроенергії та палива; обмежене використання побутових хімічних засобів; наявність

екологічно-орієнтованої туристичної інформації; транспорт, зокрема, використання його громадського й екологічно-чистих видів; рекомендована туристична діяльність, що найменше впливає на довкілля; підтримка народних традицій; досвід роботи під знаком “Зелена садиба” [4].

Співпраця з органами державної влади в Україні Уже сам факт реєстрації Міністерством юстиції України в 1996 р. Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні був важливим з огляду на те, що у правовому полі держави уперше з’явився термін “сільський зелений туризм”. Надалі Спілка постійно працювала у напрямку забезпечення державної підтримки розвитку сільського туризму.

Найбільшим успіхом Спілки було прийняття у 2003 р. Закону України “Про особисте селянське господарство”, в якому власник особистого селянського господарства отримав право надавати послуги у сфері сільського зеленого туризму без створення юридичної особи [7]. Сприяння розвитку туризму було передбачено також і в Законі України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність”, “Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року” [1].

У виданому в 1999 р. Указі Президента України “Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року” питання “залучення приватного сектора, особливо у сільській місцевості, до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (сільського зеленого туризму)” було визначено як одне з стратегічних завдань розвитку туризму в Україні [6]. В “Державній програмі розвитку туризму на 2002-2010 роки”, затвердженій у 2002 р. постановою Кабінету міністрів України, включено окремі пункти, що передбачали: проведення науково-дослідних робіт з виділення в сільській місцевості ареалів поетапного реформування територій для організації туризму; розроблення Програми розвитку сільського зеленого туризму в Україні. В 2006 р. з’явилося розпорядження Кабінету міністрів України “Про затвердження плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006-2010 роки”, у якому було передбачено доволі велику кількість заходів щодо поліпшення економіч-

них умов розвитку сільського туризму, розвитку інфраструктури та маркетингової підтримки цього виду туризму [5]. За сприяння Спілки також розроблено проект Закону України “Про сільський туризм” та проект Національного стандарту “Послуги туристичні. Туризм сільський. Загальні вимоги”.

Однак, потрібно зазначити, що більшість заходів, які держава декларувала у питанні підтримки розвитку сільського туризму, так і не було реалізовано. Головною причиною цього була нестабільність політичної ситуації в Україні, зокрема часта зміна владних еліт.

Міжнародна співпраця у сфері сільського туризму. Починаючи з 1997 р. чимало ініціаторів розвитку сільського туризму в Україні за сприяння Спілки вивчали досвід, стажувалися та брали участь у конференціях в Угорщині, Польщі, Австрії, Іспанії, Ірландії, Греції, Франції, Швеції, США й інших країнах. З 1999 р. Спілка бере участь у роботі міжнародних туристичних, аграрних та інших виставках-ярмарках. У 2003 р. вона стала членом Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES. Сьогодні 90% керівників обласних відділень і осередків Спілки мають сертифікати міжнародних інституцій, що засвідчують їх високий фаховий рівень [11]. Міжнародний досвід із розвитку сільського туризму Спілкою враховано в процесі розробки проекту Закону України “Про сільський туризм”, а також у впровадженні категоризації сільських садиб “Українська гостинна садиба”, екологічного маркування “Зелена садиба”. Усього з 1997 р. Спілкою, за підтримки міжнародних фондів (Міжнародного фонду “Відродження”, фонду “Євразія”, програми Європейського Союзу ТАСІС, Британської Ради та багатьох інших), самостійно або спільно з іншими недержавними організаціями реалізовано понад 30 проектів, спрямованих на розвиток сільського туризму в різних регіонах України.

У 2011 р. з часу реєстрації Спілки виповнилося 15 років. За цей час вона стала беззаперечним авторитетом у питанні промоції та розвитку сільського туризму в державі. Попри численні проблеми, що постають в процесі її діяльності, Спілка розвивається, шукає нові шляхи та підходи у справі підтримки організаторів сільського туризму в Україні.

Література:

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – №1 (6). – С.138–143.
2. Коментарі щодо проекту Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність», який оприлюднено на

- сайті Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/law/rada>.
3. Луговий Б. В. Историчні аспекти розвитку сільського туризму в Галичині XIX–XX ст. / Б. В. Луговий // Науковий вісник НУБіП України. Вип 146. 2010. – С. 169–173.
 4. Нормативи екологічної якості розміщення відпочиваючих у селі для надання знаку «Зелена Садиба» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/green/rules>.
 5. Про затвердження плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006–2010 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 липня 2006 р. № 373-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
 6. Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року: Указ Президента України від 21 лютого 2007 року № 136/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
 7. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232.
 8. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
 9. Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/category/low>.
 10. Рутинський М.І. Сільський туризм: Навчальний посібник / М.І. Рутинський, Ю.В. Зінко. – Київ: Знання, 2006. – 271 с.
 11. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні: всеукраїнська громадська неприбуткова організація, 1996–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/history>.
 12. Статут Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/rules>.

Резюме:

Лозинский Р., Зинко Ю. ВЛИЯНИЕ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ (НА ПРИМЕРЕ СОЮЗА СОДЕЙСТВИЯ РАЗВИТИЮ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ).

Сельский туризм в Украине относится к видам туризма, в развитии которых особенно значительной является роль неправительственных организаций. Наиболее известная организация, которая объединяет организаторов сельского туризма – Союз содействия развитию сельского зеленого туризма в Украине, который зарегистрирован еще в 1996 г. Главными направлениями его деятельности являются: продвижение сельского туризма; поддержка организаторов сельского туризма; сотрудничество с органами государственной власти в вопросе развития сельского туризма; международное сотрудничество в сфере сельского туризма. В вопросе продвижения сельского туризма Союз сосредоточивает работу по таким направлениям: организация ежегодной специализированной выставки; издание журнала “Туризм сельский зеленый”; поддержка специализированной Интернет-страницы; издание каталогов, буклетов и тому подобное. Поддержка организаторов сельского туризма заключается в: проведении учебных семинаров, тренингов; добровольной категоризации усадеб, которые предназначены для проживания туристов на сельских территориях, “Украинская гостеприимная усадьба”; добровольной экологической маркировке “Зеленая усадьба”. Сотрудничество с органами государственной власти в Украине включает прежде всего лоббирование проектов, которые связаны с развитием сельского туризма, а также участие в разработке законов и нормативных актов из вопросов сельского туризма. Международное сотрудничество в сфере сельского туризма охватывает: членство в Европейской федерации сельского и фермерского туризма EUROGITES; участие в работе международных выставок, форумов и конференций; реализация международных проектов, которые связаны с развитием сельского туризма.

Ключевые слова: туристическая индустрия, сельский туризм, агротуризм, категоризация.

Summary:

Lozynsky R., Zinko Y. INFLUENCE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS (NGOs) ON DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM (ON EXAMPLE OF THE UNION FOR PROMOTION OF RURAL GREEN TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE).

Rural tourism in Ukraine belongs to such types of tourism where the role of non-governmental organizations (NGOs) is especially considerable in its development. The most known organization that unites the organizers of rural tourism is the Union for promotion of rural green tourism development in Ukraine which was registered as early as in 1996. Main directions of its activities are the following: promotion of rural tourism; support of the organizers of rural tourism; cooperation with public authorities regarding the development of rural tourism; international cooperation concerning rural tourism issues. The Union focuses its activities on the following directions concerning the question of rural tourism promotion: organization of the annual specialized exhibition; edition of magazine “Tourism rural green”, maintaining of specialized web site, edition of catalogues, booklets etc. Support of organizers of rural tourism consists in conducting the studying courses, seminars, trainings; voluntary categorization of homesteads which are intended for accommodation of tourists in rural areas; “Ukrainian hospitable homestead”; voluntary ecological labeling “Green homestead”. A cooperation with public authorities in Ukraine includes foremost lobbying of projects related to the

development of rural tourism, and also participation in elaboration of laws and normative regulative acts on issues of rural tourism. International cooperation in the field of rural tourism embraces: membership in the European federation of rural and farm tourism EUROGITIS; participation in international exhibitions, forums and conferences; realization of international projects related to the development of rural tourism.

Keywords: tourist industry, rural tourism, agrotourism, categorizing, advancement.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 07.02.2012р.
